ĢENERĀLADVOKĀTA LĒNDERTA A. HĒLHUDA SECINĀJUMI,
sniegti 2004. gada 25. maijā [1]

I — Ievads

1. Šajā lietā *Verwaltungsgericht Stuttgart* [Štutgartes Administratīvā tiesa] ir uzdevusi jautājumu par EKK un Turcijas Asociācijas padomes lēmuma Nr. 1/80 [2] (turpmāk tekstā — "Lēmums Nr. 1/80") interpretāciju. Konkrēti, iesniedzējtiesa vēlas zināt, vai dalibvalsts regulārajam darba tirgum piederoša Turcijas darba ņēmēja padēls, kas ir jaunāks par 21 gadu, ir uzskatāms par ģimenes locekli Lēmuma 7. panta 1. daļas izpratnē.

2. Šī jautājuma nozīme galvenokārt kļūst redzama no konteksta, kurā tas uzdots. Turcijas darba ņēmēju un to ģimenes locekļu tiesības Eiropas Kopienas teritorijā izriet no Lēmuma Nr. 1/80 "Par EEK un Turcijas asociācijas attīstību" [3] 6. un 7. panta. Šīs tiesības būtiski atšķiras no tiesībām, kas attiecībā uz Kopienas darba ņēmējiem un to ģimenes locekļiem izriet no EKL 39. un turpmākajiem pantiem, kā arī no Padomes 1968. gada 15. oktobra Regulas (EEK) Nr. 1612/68 par darba ņēmēju brīvu pārvietošanos Kopienā [4] (turpmāk tekstā — "Regula Nr. 1612/68"), kas balstās uz EKL 40. pantu.

3. Iesniedzējtiesa lūdz sniegt Lēmuma Nr. 1/80 7. pantā norādītā jēdziena "ģimenes loceklis" interpretāciju. Pats Lēmums šī jēdziena skaidrojumu neietver, un Tiesa līdz šim par tā saturu arī nav spriedusi. Tomēr

1 — Oriģinālvaloda — holandiešu.

2 — 1980. gada 19. septembra lēmums Nr. 1/80 "Par asociācijas attīstību", ko ir izdevusi ar Eiropas Ekonomikas Kopienas un Turcijas Asociācijas līgumu izveidotā Asociācijas padome

3 — Eiropas Ekonomikas Kopienas un Turcijas Asociācijas līgums, kas tika parakstīts 1963. gada 12. septembrī Ankarā, Turcijā, starp Turcijas Republiku, no vienas puses, un EEK dalībvalstīm un Kopienu, no otras puses, un kas tika noslēgts, atzīts un apstiprināts EEK vārdā ar Padomes 1963. gada 23. decembra Lēmumu Nr. 64/732/EEK (OV 1964, 217, 3685. lpp.).

4 — OV L 257, 2. lpp.

spriedumā lietā *Baumbast* un *R*[5] Tiesa ir atzinusi Kopienas darba ņēmēja pabērnu tiesības, kas izriet no Regulas Nr. 1612/68. Līdz ar to šajā lietā runa ir par šī sprieduma nozīmi attiecībā uz Turcijas darba ņēmēja pabērna tiesībām, ievērojot būtisku atšķirību starp Lēmumu Nr. 1/80 un Regulu Nr. 1612/68.

4. Bez tam uzdotais jautājums dod pamatu sniegt precīzāku pabērna, kam ar Lēmumu Nr. 1/80 ir piešķirtas tiesības, definīciju. Saskaņā ar Vācijas tiesībām uz pieteikuma uzturēšanās atļaujas saņemšanai (kas ir pamata lietas rašanās iemesls) iesniegšanas brīdi prasītājs pamata lietā bija pilngadīgs, bet nebija sasniedzis 21 gada vecumu. Turklāt viņš ir izdarījis vairākus noziedzīgus nodarījumus.

II — Atbilstošās tiesību normas

A — *EEK un Turcijas Asociācijas līgums*

5. Saskaņā ar Asociācijas līguma 2. panta 1. punktu tā mērķis ir veicināt līgumslēdzēju pušu ilgtermiņa un līdzsvarotu tirdzniecības un ekonomikas attiecību stiprināšanu, ieskaitot darbaspēka jomu, pakāpeniski īstenojot darba ņēmēju brīvu pārvietošanos (12. pants), kā arī novēršot brīvības veikt uzņēmējdarbību (13. pants) un pakalpojumu sniegšanas brīvības ierobežojumus (14. pants), lai uzlabotu turku tautas dzīves līmeni un veicinātu Turcijas Republikas vēlāku pievienošanos Kopienai (preambulas ceturtais apsvērums un 28. pants).

6. Šim nolūkam Asociācijas līgums paredz sagatavošanās posmu, lai Turcijas Republika ar Kopienas palīdzību varētu nostiprināt ekonomiku (3. pants), pārejas posmu, kura laikā ir paredzēts pakāpeniski panākt muitas savienības izveidošanu un Turcijas un Kopienas ekonomikas politiku tuvināšanu (4. pants), un noslēguma posmu, kas balstās uz muitas savienību un ietver līgumslēdzēju pušu ekonomikas politiku pastiprinātu koordinēšanu (5. pants).

7. Asociācijas līguma 6. pants nosaka: "Lai nodrošinātu Asociācijas regulējuma piemērošanu un pakāpenisku attīstību, līgumslēdzējas puses kopīgi piedalās Asociācijas padomē, kas darbojas līgumā piešķirtās kompetences ietvaros." Līguma mērķu sasniegšanai un tajā noteiktajos gadījumos

5 — 2002. gada 17. septembra spriedums lietā C-413/99, *Baumbast un R*, *Recueil*, I-7091. lpp., 57. punkts.

Asociācijas padomei ir lēmējtiesības (Asociācijas līguma 22. pants 1. punkts). Katrai no pusēm ir pienākums veikt pieņemto lēmumu īstenošanai nepieciešamos pasākumus.

8. Asociācijas līguma 9. pantam ir šāds saturs: "Līgumslēdzējas puses atzīst, ka, ievērojot īpašus noteikumus, kas, iespējams, tiks pieņemti, balstoties uz 8. pantu, atbilstoši [Eiropas] Kopienas dibināšanas līguma 7. pantā uzsvērtajam principam jebkāda diskriminācija pilsonības dēļ ir aizliegta."

B — *Lēmums Nr. 1/80*

9. 1980. gada 19. septembrī Asociācijas padome pieņēma Lēmumu Nr. 1/80. Ir jāpiezīmē, ka *Oficiālajā Vēstnesī* šis lēmums nekad netika publicēts[6]. Lēmuma 6. panta 1. punkts nosaka:

"Ievērojot 7. panta noteikumus par ģimenes locekļu brīvu pieeju darbam, dalībvalsts

6 — Šo trūkumu, Lēmumam stājoties spēkā, Tiesa nav uzskatījusi par pamatu, lai apšaubītu Lēmuma spēkā esamību.

regulārajam darba tirgum piederošam Turcijas darba ņēmējam,

— izbeidzoties vienam regulāras nodarbinātības gadam šajā dalībvalstī, ir tiesības uz savas darba atļaujas pagarinājumu pie tā paša darba devēja, ja viņa rīcībā ir darba vieta;

— izbeidzoties trim regulāras nodarbinātības gadiem, ievērojot Kopienas dalībvalstu darba ņēmējiem piešķirto priekšrocību, ir tiesības pēc savas izvēles pieteikties šajā dalībvalstī tajā pašā profesijā ar parastiem noteikumiem pie cita darba devēja uz amatu, kas ir reģistrēts šīs dalībvalsts nodarbinātības dienestā;

— izbeidzoties četriem regulāras nodarbinātības gadiem, pēc saviem ieskatiem ir brīva pieeja visiem šajā dalībvalstī atalgotiem nodarbinātības veidiem."

10. Centrālā vieta šajā lietā pieder 7. pantam, kas regulē dalībvalsts regulārajam darba tirgum piederoša Turcijas darba ņēmēja

ģimenes locekļu tiesisko stāvokli. Ja šie ģimenes locekļi ir saņēmuši atļauju pārcelties pie darba ņēmēja, tiem ir

— tiesības atsaukties uz jebkuru darba piedāvājumu, ievērojot Kopienas dalībvalstu darba ņēmējiem piešķirto priekšrocību, ja viņi šajā valstī pastāvīgi dzīvo vismaz trīs gadus;

— pēc saviem ieskatiem ir brīva pieeja visiem atalgotiem nodarbinātības veidiem, ja viņi šajā valstī pastāvīgi dzīvo vismaz piecus gadus."

Turcijas darba ņēmēja bērni, kas uzņēmējā dalībvalstī ir ieguvuši profesionālo izglītību, neatkarīgi no viņu uzturēšanās laika šajā valstī var pieteikties uz jebkuru darba vietu, ja viens no vecākiem ir bijis regulāri nodarbināts šajā dalībvalstī vismaz trīs gadus.

11. 14. panta 1. punkts paredz: "Šīs nodaļas [7] noteikumu piemērošanai var noteikt ierobežojumus, ko attaisno sabiedriskās kārtības, valsts drošības vai veselības aizsardzības apsvērumi."

C — *Regula Nr. 1612/68*

12. Regulas 10. pants nosaka:

"1. Ja darba ņēmējs, kas ir vienas dalībvalsts pilsonis, strādā algotu darbu citā dalībvalstī, kopā ar viņu drīkst apmesties:

a) šā darba ņēmēja laulātais un viņu bērni, kas ir jaunāki par 21 gadu vai arī atrodas viņa apgādībā;

b) darba ņēmēja un viņa laulātā apgādībā esošie augšupējie radinieki.

2. Dalībvalstis atbalsta tādu ģimenes locekļu uzņemšanu, kas neatbilst 1. punktam, ja viņi atrodas iepriekšminētā darba ņēmēja apgādībā vai arī dzīvoja kopā ar šo darba ņēmēju valstī, no kuras tas ieradās.

7 — 6. un 7. pants ir ietverti šajā Lēmuma nodaļā.

3. Saskaņā ar 1. un 2. punktu darba ņēmējam jābūt mājoklim, kas ir līdzvērtīgs normālam attiecīgās valsts darba ņēmēja mājoklim tajā reģionā, kur viņš strādā algotu darbu; šī norma nedrīkst radīt diskrimināciju starp vietējiem darba ņēmējiem un darba ņēmējiem no citām dalībvalstīm."

13. Visbeidzot, ir jāpiemin Regulas 11. pants, kas nosaka: "Ja dalībvalsts pilsonis strādā kā darba ņēmējs vai kā pašnodarbināta persona citā dalībvalstī, viņa laulātais un bērni, kas ir jaunāki par 21 gadu vai arī atrodas viņa apgādībā, ir tiesīgi strādāt kā darbinieki tajā pašā dalībvalstī arī tad, ja viņi nav nevienas dalībvalsts pilsoņi."

III — Faktiskie apstākļi

A — *Pamata lietas fakti*

14. Engins Aijazs [*Engin Ayaz*], kas ir prasītājs pamata lietā (turpmāk tekstā — "prasītājs"), ir dzimis 1979. gada 24. septembrī, ir neprecējies un ir Turcijas pilsonis. 1991. gada 19. maijā viņš kopā ar savu māti iebrauca no Turcijas Vācijas Federatīvās Republikas teritorijā, lai tur dzīvotu kopā ar savu māti un patēvu. Patēvs kopš 80. gadiem likumīgi uzturas Vācijā kā darba ņēmējs.

15. No iesniedzējtiesas lēmuma izriet, ka māte nestrādā kā darba ņēmēja un nekad nav saņēmusi darba atļauju.

16. Kopš ierašanās Vācijas teritorijā prasītājs dzīvo kopējā dzīvokli pie savas mātes un patēva, izņemot īsu periodu no 1999. gada beigām līdz 2000. gada sākumam. Šajā laikā viņš pabeidza pamatskolu un pēc tam apmeklēja viengadīgu tehnisko skolu. Tālāk viņš aizsāka divu profesionālo izglītību apguvi, ko nepabeidza, kādu laiku bija bezdarbnieks un kādu laiku strādāja par šoferi. Laika posmā no 1997. līdz 2001. gadam prasītāju vairākas reizes notiesāja par dažāda veida noziedzīgiem nodarījumiem — braukšana bez tiesībām, pēc tam pat par laupīšanu, miesas bojājumu nodarīšanu un izvarošanu.

17. Tādējādi esmu nonācis līdz jautājumam par prasītāja uzturēšanās statusu. Viņš saņēma termiņuzturēšanās atļauju, pamatojoties uz Vācijas ārvalstnieku tiesību noteikumiem, kuri attiecas uz ģimenes apvienošanos

un ģimenes dzīves aizsardzību [8]. 1999. gada 8. jūlijā viņš pieprasīja pastāvīgu uzturēšanās atļauju, taču sakarā ar šo lūgumu netika pieņemts oficiāls lēmums. 2000. gada 24. martā viņš pieprasīja pagarināt savu termiņuzturēšanās atļauju. Ar 2000. gada 9. augusta lēmumu *Landratsamt Rems-Murr-Kreis* šo lūgumu noraidīja un uzlika prasītājam par pienākumu mēneša laikā no atteikuma paziņošanas dienas atstāt Vāciju, norādot, ka rīkojuma neizpildes sekas ir viņa izraidīšana uz Turciju.

18. 2000. gada 14. septembrī prasītājs iesniedza sūdzību pret šo lēmumu *Regierungspräsidium Stuttgart* [Štutgartes pārvaldes Prezidijā]. Vienlaicīgi viņš pieprasīja *Verwaltungsgericht Stuttgart* piešķirt viņa tiesību pagaidu aizsardzību. Ar 2000. gada 30. oktobra lēmumu minētā tiesa atzina prasītāja iesniegtās sūdzības lietas atlikšanas sekas.

19. Ar 2002. gada 8. februāra lēmumu *Regierungspräsidium Stuttgart* prasītāja sūdzību noraidīja, pamatojumā cita starpā norādot:

— Nodarījumi, par kuriem prasītājs ir notiesāts, ir sevišķi smagi. Nav šaubu par to, ka prasītājs nav vēlējies vai nav spējīgs ievērot Vācijas tiesisko kārtību. Tādēļ viņš rada ievērojamus un konkrētus draudus valsts drošībai un sabiedriskajai kārtībai. Viņa izdarītie nodarījumi norāda uz personīgo uzvedību, kura saistīta ar faktiskiem un pietiekami smagiem draudiem, kas skar sabiedrības pamatintereses.

— Izraidīšana nav pretrunā Vācijas Konstitūcijas 6. pantam vai Eiropas Cilvēka tiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijai (turpmāk tekstā — "ECTK"), jo prasītājs ir pilngadīgs un neprecējies.

— Prasītājs nevar atsaukties arī uz Lēmuma Nr. 1/80 7. panta 1. punktu. Lai gan administratīvās sūdzības procesā viņš ir norādījis, ka viņa māte kopš 1996. gada ir regulāri strādājusi, tomēr izziņa par darba samaksu ir tikai par 2001. gada janvāri un līdz šim nekādi citi pierādījumi nav iesniegti. Tādēļ ir jāpamatojas uz to, ka māte nav piederīga regulārajam darba tirgum.

20. 2002. gada 5. martā prasītājs iesniedza sūdzību *Verwaltungsgericht Stuttgart*, kas sūdzības izskatīšanas gaitā ir uzdevusi 1. punktā norādīto jautājumu, par ko ir jāsniedz prejudiciālais nolēmums.

8 — Runa, jo īpaši, ir par Ārvalstnieku likuma 17. un 22. pantu.

B — *Iesniedzējtiesas viedoklis*

21. Pamatojot savu jautājumu, iesniedzējtiesa vispirms norāda, ka nedz Vācijas tiesības (jo īpaši Ārvalstnieku likuma 47. un 48. pants), nedz arī ECTK nav pretrunā izraidīšanai.

22. Turpretim, ja uz prasītāju attiecas Lēmuma Nr. 1/80 7. panta 1. punkta piemērošanas joma, viņš var atsaukties uz šī Lēmuma 14. pantā 1. punktā paredzēto īpašo aizsardzību pret izraidīšanu. Izraidīšana šajā gadījumā ir iespējama tikai tad, ja bez valsts drošības un sabiedriskās kārtības traucējumiem, ko izraisa katrs tiesību pārkāpums, pastāv faktiski un pietiekami ievērojami draudi, kas skar sabiedrības pamatintereses. Iesniedzējtiesa šo šauro Lēmuma Nr. 1/80 14. panta 1. punkta interpretāciju pamato ar spriedumu lietā *Nazli* [9].

23. Iesniedzējtiesa uzskata, ka Lēmuma Nr. 1/80 14. panta 1. punktā norādītie priekšnosacījumi šajā lietā nav izpildīti. Lai gan prasītājs ir vairākas reizes notiesāts par noziedzīgiem nodarījumiem, tomēr nevar uzskatīt, ka viņš rada konkrētus un tūlītējus draudus valsts drošībai un sabiedriskajai kārtībai, kas skar sabiedrības pamatintereses. Šādi draudi neizriet arī no divām krimināllietām *Amtsgericht Waiblingen*, jo iesniedzējtiesa nav pārliecināta, ka prasītājs tiešām ir izdarījis noziedzīgos nodarījumus, par kuriem viņš tiek vajāts.

24. Tādēļ tiesību strīda iznākums ir atkarīgs no tā, vai uz prasītāju attiecas Lēmuma Nr. 1/80 7. panta piemērošanas joma. Ņemot vērā, ka atbilstoši lietā esošajiem ārvalstnieka dokumentiem viņa mātei nekad nav bijusi darba atļauja, ir jānosaka, vai prasītājs ir sava patēva ģimenes loceklis.

25. Šīs konstatācijas nolūkā iesniedzējtiesa sniedz Regulas Nr. 1612/68 pantu skaidrojumus, kam ir svarīgākā nozīme Lēmuma Nr. 1/80 7. panta interpretācijā. Uzsveru, ka šie skaidrojumi attiecas uz vācu valodas versiju. Saskaņā ar Regulas Nr. 1612/68 11. panta formulējumu prasītājs nav sava patēva ģimenes loceklis, jo šajā tiesību normā ir norādīti tikai "šī dalībvalsts pilsoņa" bērni (kas ir jaunāki par 21 gadu). Par labu Regulas Nr. 1612/68 11. panta piemērošanai liecina tas, ka šis pants, tāpat kā Lēmums Nr. 1/80, attiecas uz pieeju darba tirgum. Turpretim, ja ņem vērā Regulas Nr. 1612/68 10. panta 1. punktā norādīto ģimenes locekļa jēdzienu, tad prasītājs ietilpst Lēmuma Nr. 1/80 piemērošanas jomā, jo 10. pantā attiecībā uz bērniem tiek lietots nevis piederības vietniekvārds "*sein*" ["viņa"], ko izmanto attiecībā uz laulāto, bet gan

9 — 2000. gada 10. februāra spriedums lietā C-340/97 *Nazli*, *Recueil*, I-957. lpp., 55. un turpmākie punkti.

noteiktais artikuls "*die*". Tādējādi tiek iekļauti arī bērni, kuri nav laulāto kopējie bērni. Vācijas judikatūrā un tiesību zinātnē galvenokārt ir pārstāvēts pēdējais uzskats. Tā kā prasītājs uz pēdējās uzturēšanās atļaujas izbeigšanās brīdi (1999. gada 31. oktobrī) vēl nebija sasniedzis 21 gada vecumu, nav nozīmes tam, vai prasītājs atrodas patēva apgādībā, jo Kopienu tiesības neparedz nekādas summas maksājumus apgādībai.

IV — Vērtējums

A — *Norobežošana*

27. Iesniedzējtiesa uzstāda jautājumu vispārīgā formā. Tā jautā, vai padēls, kas ir jaunāks par 21 gadu, Lēmuma Nr. 1/80 7. panta izpratnē ir uzskatāms par ģimenes locekli. Tā uzdod vienkāršu jautājumu, abstrahējoties no konkrētās lietas īpašajiem apstākļiem. Šajā interpretācijas jautājumā tā izmanto Regulā Nr. 1612/68 (jo īpaši tās 10. un 11. pantā) norādīto jēdzienu analoģiju. Tas ir acīmredzami, jo Tiesa dažādos spriedumos ir nospriedusi, ka EKL 39. un turpmākajos pantos noteiktie principi pēc iespējas plašāk jāpiemēro Turcijas pilsoņiem, kam ir ar Lēmumu Nr. 1/80 piešķirtās tiesības [10].

C — *Tiesas process*

26. Šajā lietā atbildētāja pamata lietā (ar *Landratsamt Rems-Murr-Kreis* starpniecību), Vācijas valdība un Komisija ir iesniegusi rakstveida paskaidrojumus. Atbildētāja nonāk pie secinājuma, ka pabērns nav uzskatāms par ģimenes locekli Lēmuma Nr. 1/80 7. panta izpratnē. Turpretim Vācijas valdība un Komisija uzskata, ka pabērns, kas nav sasniedzis 21 gadu, ietilpst šajā definīcijā, turklāt Vācijas valdība norāda, ka pabērns bija iepriekš saņēmis dalībvalsts tiesībām atbilstošu atļauju pārcelties pie Turcijas darba ņēmēja.

28. Pa šo laiku, neilgi pēc tam, kad tika iesniegts jautājums šajā lietā, spriedumā *Baumbast* un *R* [11] Tiesa ir atzinusi noteiktus Kopienas darba ņēmēja padēla prasījumus saistībā ar Regulu Nr. 1612/68. Raugoties no šī skatpunkta, iesniedzējtiesas jautājumu varētu izskatīt īsi, izdarot atsauci uz spriedumu lietā *Baumbast* un *R*.

10 — Skat. kā pēdējo 2003. gada 8. maija spriedumu lietā C-171/01, *Wählergruppe Gemeinsam, Recueil*, I-4301. lpp., 72. punkts.

11 — Norādīts 5. zemsvītras piezīmē, 57. punkts. Sīkāk to iztirzāšu turpmāk.

29. Tomēr, kā zināms, vienkāršs jautājums pēc definīcijas nenoved pie vienkāršas atbildes, ko bez turpmākas spriešanas var izsecināt no pastāvīgās judikatūras. Tas jo īpaši ir piemērojams šajā ietā, kurā vairāk vai mazāk mehāniska Tiesas sprieduma ekstrapolācija lietā, kura skar iekšējo pārvietošanās brīvību, varētu novest pie neapmierinošiem rezultātiem. Neapmierinošiem tāpēc, ka līdz ar to netiktu ievērota būtiska atšķirība starp EKL 39. un turpmākajiem pantiem un Regulu Nr. 1612/68, no vienas puses, un Lēmumu Nr. 1/80, no otras puses. Šī atšķirība ir manu secinājumu pamatā.

30. EKL 39. un turpmākajos pantos darba ņēmēju brīva pārvietošanās ir izvirzīta priekšplānā, un dalībvalstīm, ievērojot šauri noteiktos ierobežojumus attiecībā uz sabiedrisko kārtību, valsts drošību un sabiedrības veselības aizsardzību, ir jāpiešķir katram citas dalibvalsts piederīgajam, uz kuru attiecas plaši interpretējamais [12] darba ņēmēja jēdziens, no Kopienu tiesībām izrietošās uzturēšanās tiesības.

31. Lēmums Nr. 1/80 paredz pavisam cita veida un daudz mazāka apjoma tiesības. Saskaņā ar Lēmuma Nr. 1/80 6. pantu darba ņēmēji, kam ir Turcijas pilsonība, var izmantot noteiktas tiesības darba tirgū gadījumā, ja tie atbilstoši valsts imigrācijas un darba tiesībām likumīgi atrodas un strādā dalībvalstī. Lēmuma 7. pants piešķir ģimenes locekļiem, kas atbilstoši valsts tiesībām ir saņēmuši tiesības palikt konkrētajā dalibvalstī pie attiecīgā pilsoņa, tiesības attiecībā uz darba tirgu. Ģimenes locekļiem šis tiesības attiecībā uz darba tirgu ir arī tad, ja tie paši dalibvalstī nestrādā.

32. Līdz ar to Lēmums Nr. 1/80 neietver nekādus noteikumus attiecībā uz darba ņēmēju brīvas pārvietošanās jomu. Šajā ziņā neko nemaina tas, ka Lēmuma 6. un 7. pantu var uzskatīt par pirmo soli darba ņēmēju brīvas pārvietošanās pakāpeniskai īstenošanai, kas uzskatāma par vienu no EEK–Turcijas Asociācijas līguma mērķiem.

33. Tādēļ uzskatu, ka uz uzdoto jautājumu var atbildēt tikai pēc tam, kad, ievērojot arī Tiesas judikatūru, ir rūpīgi izanalizēts aizsardzības, ko Lēmums Nr. 1/80 piešķir Turcijas darba ņēmējiem un to ģimenes locekļiem, saturs un mērķis. Mana analīze sastāv no divām daļām: B daļā sniedzu ar Lēmuma Nr. 1/80 6. un 7. pantu izveidotās sistēmas iezīmju aprakstu; C daļā sīkāk ir aplūkotas tiesības, ko 7. pants piešķir regulārajam darba tirgum piederoša Turcijas darba ņēmēja bērniem.

12 — Skat., piemēram, nesenu 2004. gada 23. marta spriedumu lietā C-138/02, *Collins*, *Recueil*, I-2703. lpp., 26. un turpmākie punkti.

B — *Lēmuma Nr. 1/80 6. un 7. punkta sistēma*

34. Šajā lietā runa ir par trešās valsts piederīgā izraidīšanu no dalībvalsts [13]. Trešo valstu piederīgo izraidīšana pamatā ietilpst dalībvalstu autonomajā kompetencē — katrā ziņā, ciktāl Eiropas Kopiena šajā ziņā nav noteikusi imigrācijas politikas pasākumus, ko paredz EKL 63. panta 3. punkts. Vācijas iestādes vēlas šo autonomo kompetenci izmantot, tāpēc attiecīgais trešās valsts piederīgais atsaucas uz privileģēto stāvokli, kurā viņš, iespējams, atrodas kā Turcijas darba ņēmēja ģimenes loceklis. Līdz ar to viņš atsaucas uz izņēmumu no principa, ka dalībvalstīm joprojām ir plaša kompetence imigrācijas politikas jomā.

35. Lēmuma Nr. 1/80 6. un 7. panta sistēmu var iedalīt četros posmos:

— 1. posms: Turcijas darba ņēmēju tiesības uzturēties dalībvalsts teritorijā un nosacījumi, ar kuriem tie šajā teritorijā var pirmo reizi stāties darba attiecībās, ir nosakāmi valsts tiesībās.

— 2. posms: turpmāka pieeja darba tirgum, izbeidzoties vienam Turcijas darba ņēmēja regulāras nodarbinātības gadam šajā dalībvalstī. Šajā brīdī šim darba ņēmējam ir tiesības, kas izriet ne tikai no valsts tiesībām darba tirgus jomā, bet arī tieši no Lēmuma Nr. 1/80 6. panta.

— 3. posms: Turcijas darba ņēmēja ģimenes locekļu uzņemšana un to pieeja darba tirgum pirmajos trijos uzturēšanās gados. Šajā fāzē tie ir pakļauti dalībvalsts valsts tiesībām. Vienlaicīgi, dalībvalstīm īstenojot autonomo kompetenci, šajā posmā turpmāk norādītajās robežās ir piemērojamas ECTK un Kopienu tiesības.

— 4. posms: turpmāka pieeja darba tirgum, kad Turcijas darba ņēmēja ģimenes locekļi dalībvalstī pastāvīgi dzīvo vismaz trīs gadus. Tad šiem ģimenes locekļiem ir tiesības, kas izriet ne tikai no valsts tiesībām darba tirgus jomā, bet arī tieši no Lēmuma Nr. 1/80 7. panta.

36. Par 1. posmu: saskaņā ar pastāvīgo judikatūru Lēmums Nr. 1/80 neskar dalībvalstu kompetenci izdot noteikumus par

13 — Skat. arī manus secinājumus lietā C-109/01 (2003. gada 23. septembra spriedums lietā *Akrich*, *Recueil*, I-9607. lpp.), jo īpaši ievadu.

Turcijas darba ņēmēju ieceļošanu to teritorijā un nosacījumiem, ar kuriem tie šajā teritorijā var pirmo reizi stāties darba attiecībās [14]. Dalībvalstu kompetencē ietilpst lēmumu pieņemšana attiecībā uz Turcijas darba ņēmēju aicināšanu darbā, lai aizpildītu trūkumu valsts tirgū. Kā ģenerāladvokāts Mišo [*Mischo*] precīzi norāda secinājumos lietā *Ergat* [15], Turcijas darba ņēmējam nav nekādu uzturēšanās tiesību. Tiesības uz EEK–Turcijas Asociācijas līguma pamata viņš iegūst, tikai nostrādājot vienu gadu dalībvalsts teritorijā.

37. Līdz ar to no Kopienu tiesību viedokļa attiecībā uz 1. posmu nav daudz ko piebilst. Turcijas darba ņēmējam ir piemērojami tie paši noteikumi, ko piemēro visiem citiem trešo valstu piederīgajiem. Kopienu tiesības viņiem nekādas tiesības nepiešķir.

38. Par 2. posmu: atbilstoši Lēmuma Nr. 1/80 6. panta noteikumiem Asociācijas līgums regulē tikai to Turcijas darba ņēmēju situāciju, kas kādu laiku (tas ir, vismaz vienu gadu) pieder valsts, kura uzņem minēto darba ņēmēju, regulārajam darba tirgum. Tad ar Lēmumu Nr. 1/80 viņiem tiek piešķirtas noteiktas tiesības, kas tiem palīdz arī turpmāk darboties darba tirgū. 6. panta 1. punkts paredz, ka šīs tiesības pakāpeniski pieaug. Tiesību uz darba tirgu atzīšana ir obligāti saistīta ar tiesībām uz uzturēšanos, ko attiecīgās personas iegūst saistībā ar darba attiecībām. To nosaka šo tiesību praktiska realizēšana [16].

39. Turcijas darba ņēmēji nevar brīvi pārvietoties Kopienā, līdz ar ko tiem nav nekādu tiesību citās dalībvalstīs [17]. Lēmums Nr. 1/80 piešķir Turcijas darba ņēmējiem noteiktas priekšrocības tās dalībvalsts darba tirgū, kuram tie regulāri pieder. Lēmums nosaka ne mazāk, bet arī ne vairāk. Turcijas darba ņēmēja uzturēšanās tiesības tādējādi ir nevis pamattiesības, ko var salīdzināt ar katram Kopienas pilsonim uz EKL 18. panta [18] pamata piešķirtajām tiesībām, bet viņam kā darba ņēmējam piederošo tiesību nepieciešamas sekas. Tas ir redzams, piemēram, no tā, ka Asociācijas līguma noteikumi balstās uz Turcijas darba ņēmēja laika ziņā ierobežotu uzturēšanos. Par labu šādam darba ņēmējam, piemēram, nav paredzēti nekādi Regulas Nr. 1251/70 2. panta noteikumiem atbilstoši pasākumi, uz kā pamata viņš varētu palikt attiecīgajā dalībvalstī, sasniedzot pensijas vecumu [19].

14 — Skat. kā pēdējo 2003. gada 21. oktobra spriedumu apvienotajās lietās C-317/01 un C-369/01, *Abatay* u.c. un *Nadi Sahin*, *Recueil*, I-12701. lpp., 63. un turpmākie punkti.

15 — Skat. secinājumus lietā C-329/97 (2000. gada 16. marta spriedums lietā *Ergat*, *Recueil*, I-1487. lpp., 47. punkts).

16 — Cita starpā skat. 9. zemsvītras piezīmē norādīto spriedumu lietā *Nazli*, 28. punkts.

17 — Cita starpā skat. 1997. gada 23. janvāra spriedumu lietā C-171/95, *Tetik*, *Recueil*, I-329. lpp., un 2000. gada 11. maija spriedumu lietā C-37/98, *Savas*, *Recueil*, I-2927. lpp.

18 — Par šo jautājumu skat. 5. zemsvītras piezīmē minēto spriedumu lietā *Baumbast* un *R*, sākot no 81. punkta.

19 — Komisijas 1970. gada 29. jūnija Regula (EEK) Nr. 1251/70 par darba ņēmēju tiesībām palikt kādā dalībvalstī pēc tam, kad darba attiecības šajā valstī beigušās (OV L 142, 24. lpp.).

40. Lai pareizi saprastu 6. pantu, ir jāņem vērā uzstādītie Asociācijas līguma mērķi [20]. Citēju 2. panta 1. punktu: "Mērķis ir veicināt līgumslēdzēju pušu ilgtermiņa un sabalansētu tirdzniecības un ekonomikas attiecību stiprināšanu." Lēmums Nr. 1/80 šajā sakarā ietver trīs jomas: lauksaimniecības ražojumu kustību, darba ņēmēju brīvu pārvietošanos un ekonomisko un tehnisko sadarbību. Šo jomu regulējumam ir jādod ieguldījums Kopienas un Turcijas ekonomisko sakaru stiprināšanā [21].

41. 6. panta būtība, pēc mana viedokļa, ir tāda, ka noteikumu mērķis ir piešķirt Turcijas darba ņēmējam, kas ir ieguvis tiesības uzturēties kādā dalībvalstī un tur strādā, noteiktas un konkrētas tiesības darba tirgū. Viņam ir jāattīstās darba tirgū un jābūt spējīgam mainīt darba devēju. Viņa stāvoklis darba tirgū ir pēc iespējas vairāk pielīdzināts dalībvalsts darba ņēmēja stāvoklim.

42. Turcijas darba ņēmēja attīstība patiešām notiek, protams, tikai tad, ja viņa ģimenes locekļi var apmesties kopā ar viņu un paši attīstīties kā patstāvīgi indivīdi. Citādi izsakoties, ja Turcijas darba ņēmējam nebūtu bijis izdevīgu iespēju uzņemt savu ģimeni, tas viņu varētu atturēt no tiesību izmantošanas, ko Lēmuma Nr. 1/80 6. pants viņam noteikti piešķir. No šī viedokļa es aplūkoju arī tiesības, ko ģimenes locekļiem piešķir Lēmuma Nr. 1/80 7. pants.

43. Lēmuma Nr. 1/80 stāšanās spēkā laikā ģimenes apvienošana uzņēmējā valstī kā sociālais mērķis nebija izvirzīta priekšplānā, tomēr gadu gaitā tā visnotaļ ir spēlējusi lomu, Tiesai interpretējot Lēmumu.

44. 3. posms: darba ņēmēja ģimenes locekļu tiesības pēc būtības ir salīdzināmas ar paša darba ņēmēja tiesībām. No Lēmuma Nr. 1/80 neizriet nekādas ģimenes locekļa tiesības uzturēties dalībvalstī, kurā darba ņēmējs ir regulāri nodarbināts; šajā posmā valsts likums ir autonoms. Arī pirmo trīs gadu laikā pēc uzturēšanās tiesību piešķiršanas ģimenes locekļa tiesisko statusu nosaka valsts tiesības, ievērojot valsts iestāžu brīvību ierobežojošos ģimenes apvienošanās noteikumus. Tām ir jāievēro gan ECTK 8. pants (un ar to saistītā judikatūra), gan arī paša

20 — Skat. iepriekš 5. punktu.

21 — Skat. arī 6. punktā minētos Asociācijas līguma noteikumus.

darba ņēmēja priekšrocību statuss, ko nosaka EEK–Turcijas Asociācijas līgums, kas cita starpā aizsargā viņu pret diskrimināciju Turcijas pilsonības dēļ [22].

45. Šajā sakarā vēlos norādīt uz spriedumu lietā *Kadiman*. Tiesa uzskata, ka 7. panta pirmās daļas mērķis ir "atbalstīt dalībvalsts regulārajam darba tirgum piederoša Turcijas darba ņēmēja darba attiecības un uzturēšanos tādējādi, ka viņam šajā valstī ir garantēta viņa ģimenes saišu uzturēšana" [23]. Tiesa turklāt piebilst: "Regulējumam, ko nosaka 7. panta 1. punkts, ir jārada izdevīgi nosacījumi ģimenes apvienošanai uzņēmējā dalībvalstī tādējādi, ka vispirms ģimenes locekļiem ir atļauts dzīvot pie ieceļojušā darba ņēmēja, un vēlāk to stāvoklis tiek nostiprināts, piešķirot tiem tiesības stāties šajā valstī darba attiecībās." Līdz ar to Tiesa piešķir 7. pantam nozīmi arī pirmajā posmā līdz trīs gadu uzturēšanās laika sasniegšanai. Rodas iespaids, ka arī ģenerāladvokāts Ležē [*Léger*] uz to pamatojas savos secinājumos lietā *Akman*. Ģenerāladvokāts norāda, ka Lēmuma Nr. 1/80 7. panta 1. punktam (pretēji 7. panta 2. punktam) viennozīmīgi jāveicina ģimenes apvienošanās [24].

46. Konstatēju, ka 7. panta 1. punkta interpretācijā ģimenes apvienošanās elements iegūst arvien lielāku nozīmi, bet ar to Lēmums vēl nerada nekādas tiesības uz ģimenes apvienošanos. Norādu uz Asociācijas līgumā nospraustajiem mērķiem. Noteicošs tomēr ir viennozīmīgais noteikuma formulējums: ģimenes loceklim nav nekādu tiesību uzturēties dalībvalstī, kurā darba ņēmējs ir regulāri nodarbināts. Proti, 7. panta 1. punkts norāda tikai uz uzturēšanās tiesību iespēju ("kuri ir saņēmuši atļauju"). Tikai tad, kad ģimene ir apvienojusies, ģimenes locekļi iegūst Lēmumā noteiktās tiesības.

47. Raugoties no Turcijas darba ņēmēja viedokļa, bieži vien ir tā, ka Turcijas darba ņēmējs dodas uz kādu dalībvalsti, lai uzsāktu tur darba attiecības. Ģimene paliek. Pēc kāda laika darba ņēmējs nolemj palikt strādāt dalībvalstī ilgāk. Tad viņš nolemj, ka viņa ģimenei ir jāatbrauc. Tomēr saskaņā ar Lēmumu Nr. 1/80 viņš neiegūst tiesības, lai viņa ģimenes locekļi automātiski varētu viņam pievienoties. Vispirms tas ir valsts imigrācijas tiesību jautājums (skat. 44. punktu).

48. Un tā esmu nokļuvis līdz 4. posmam. Lēmuma Nr. 1/80 7. panta 1. punkts piešķir noteiktas tiesības attiecībā uz darba tirgu

22 — Šeit vienīgi norādīšu, ka valsts likumdevēja vai imigrācijas iestāžu vērtējuma pilnvaras nav neierobežotas. Būtu pārāk tālejoši šajos secinājumos precizi norādīt, pēc kādiem kritērijiem dalībvalstij jāvadās, ja tā atsaka Turcijas darba ņēmēja ģimenes loceklim pieeju [darba tirgum]. Par to lietā *Ayaz* nav runas.

23 — 1997. gada 17. aprīļa spriedums lietā C-351/95 *Kadiman*, *Recueil*, I-2133. lpp., 34. punkts.

24 — Secinājumi lietā C-210/97 (1998. gada 19. novembra spriedums, *Recueil*, I-7519. lpp., 48. un turpmākie punkti).

personām, kas pieder ģimenei, kura šajā dalībvalstī ir apvienojusies vai savienojusies. Šīs tiesības ir salīdzināmas ar paša darba ņēmēja tiesībām. Pirmkārt, šīs personas iegūst savas tiesības ne uzreiz: tām kāds laiks ir jānodzīvo konkrētajā dalībvalstī. Otrkārt, jo ilgāk turpinās to uzturēšanās, jo vairāk nostiprinās to stāvoklis darba tirgū. Treškārt, ģimenes loceklim arī ir uzturēšanās tiesības. Proti, uzturēšanās ir nepieciešama pieejai visiem atalgotajiem nodarbinātības veidiem un iespējai stāties darba attiecībās [25].

49. Regulējumam ir jānovērš situācija, kad dalībvalstis aizliedz Turcijas darba ņēmēja ģimenes locekļiem uzsākt darba attiecības. No paša Turcijas darba ņēmēja attīstības viedokļa ir jārūpējas par to, lai arī viņa ģimenes locekļi neatkarīgi no tā, vai runa ir par Turcijas darba ņēmēja laulāto vai bērnu, iegūtu pieeju tirgum. Šajā izpratnē ģimenes locekļa tiesības ir atvasinātas no paša darba ņēmēja tiesībām. Lēmumā ģimenes loceklis tomēr noteikti tiek uzskatīts par patstāvīgu indivīdu, kādēļ tiek atzītas viņa tiesības uzsākt darba attiecības.

C — Bērnu tiesības atbilstoši Lēmuma Nr. 1/80 7. panta 1. punktam

50. Lēmuma Nr. 1/80 7. panta 1. punkts ietver noteikumus par labu dažādām ģimenes locekļu grupām, kas ir saņēmuši atļauju pārcelties pie darba ņēmēja. Es nošķiru darba ņēmēja laulāto, nepilngadīgus bērnus un citus ģimenes locekļus, kas atrodas darba ņēmēja apgādībā, tādus kā mājsaimniecībā dzīvojošā Marokas vīramāte spriedumā lietā *Mesbah* [26].

51. Turcijas darba ņēmēja laulātā tiesības ir relatīvi viegli noteikt. Pamatojoties uz Lēmuma 7. panta 1. punktu, laulātajam pēc noteikta uzturēšanās laika ir pieeja darba tirgum. Tam ir jānodzīvo dalībvalstī kopējā mājsaimniecībā ar darba ņēmēju vismaz trīs gadi [27]. Bez tam, izbeidzoties vismaz vienam regulārās nodarbinātības gadam, tam ir patstāvīgas tiesības, kas izriet no Lēmuma Nr. 1/80 6. panta (laulātajam katrā ziņā arī jābūt Turcijas pilsonim).

52. Nepilngadīgiem bērniem ir tādas pašas tiesības kā laulātajam. Bez tam 7. panta

25 — Skat. (attiecībā uz Lēmuma Nr. 1/80 7. panta 1. punkta 2. apakšpunktu) spriedumu lietā *Ergat* (norādīts 15. zemsvītras piezīmē, 40. punkts).

26 — 1999. gada 11. novembra spriedums lietā C-179/98, *Recueil*, I-7955. lpp.

27 — Tas izriet no sprieduma lietā *Kadiman* (norādīts 23. zemsvītras piezīmē, tostarp 44. un 54. punkts).

2. punkts viņiem piešķir noteiktas tiesības, tiklīdz viņi ir pabeiguši profesionālo izglītību. Tomēr pastāv būtiska atšķirība: vienā noteiktā brīdī tie pārstāj piederēt darba ņēmēja ģimenei — piemēram, kad tie kļūst pilngadīgi. Ir jāizšķir trīs gadījumi:

— Bērns arī pēc pilngadības sasniegšanas atrodas darba ņēmēja apgādībā — piemēram, kad viņš studē uz savu vecāku rēķina. Šajā gadījumā uz viņu arī turpmāk attiecas 7. panta 1. punkts.

— Bērns strādā dalībvalsts regulārajā tirgū: šajā gadījumā viņš iegūst patstāvīgas tiesības, kas izriet no 6. panta.

— Bērns (vēl) nestrādā, bet darba ņēmējs viņu arī vairs neapgādā. Šajā gadījumā bērns pamatā zaudē savas no Lēmuma Nr. 1/80 izrietošās tiesības un viņa pieeju darba tirgum regulē valsts tiesības.

53. Trešais gadījums ir jāpaskaidro. Būtībā persona, kuras pieeja darba tirgum izriet no tās kā darba ņēmēja ģimenes locekļa statusa, zaudē šo pieeju līdz ar minētā statusa zaudēšanu. Ir jānorāda vēl viena nianse: Lēmuma Nr. 1/80 6. panta 1. punkta ietvaros Tiesa ir atzinusi, ka Turcijas darba ņēmējam atbilstošā laika posmā jābūt tiesībām faktiski meklēt jaunu nodarbošanos dalībvalstī, un šajā sakarā viņam šajā laikā jābūt uzturēšanās tiesībām. To nosaka 6. panta 1. punkta praktiskā iedarbība [28]. Balstoties uz līdzīgu argumentāciju, pilngadīgam bērnam var tikt piešķirts termiņš darba attiecību meklēšanai.

D — *Lēmuma Nr. 1/80 un Regulas Nr. 1612/68 satura un mērķa atšķirību nozīme*

54. Kā izklāstīts iepriekš, Lēmuma Nr. 1/80 saturs un mērķis būtiski atšķiras no Kopienas darba ņēmēju brīvas pārvietošanās noteikumiem. Lēmums vienīgi ierobežotā veidā izslēdz Turcijas darba ņēmēju (un viņa ģimenes locekli) no dalībvalsts autonomajām valsts imigrācijas tiesībām un piešķir tam ievērojami mazākas tiesības, salīdzinot ar viņa Kopienas kolēģi. Kā ģenerāladvokāts

28 — Spriedums lietā *Tetik* (minēts iepriekš 17. zemsvītras piezīmē, 30. un 31. punkts). Tiesa pamato argumentāciju ar judikatūru attiecībā uz EKL 39. pantu un jo īpaši 1991. gada 26. februāra spriedumu lietā C-292/89 *Antonissen, Recueil*, I-745. lpp., 13., 15. un 16. punkts.

Mišo precīzi norāda savos secinājumos lietā *Nazli*, "runa nav par to, lai noteiktu principu, ka pret Turcijas darba ņēmēju visādā ziņā ir jāattiecas tāpat kā pret Kopienas darba ņēmēju" [29].

55. Turpretim saskaņā ar Tiesas pastāvīgo judikatūru principi, kas ir atzīti attiecībā uz ES pilsoņiem EKL 39. un turpmāko pantu ietvaros un kas cita starpā ir izstrādāti Regulā Nr. 1612/68, ir pēc iespējas plašāk jāpiemēro Turcijas pilsoņiem, kam ir no Lēmuma Nr. 1/80 izrietošās tiesības.

56. Būtībā judikatūrā runa ir par Regulas Nr. 1612/68 un Lēmuma Nr. 1/80 pamatā esošo principu līdzīgu vērtējumu. To es secinu, cita starpā, no sprieduma lietā *Wählergruppe Gemeinsam* [30], ar ko aizliedz Turcijas darba ņēmēju izteiktu diskrimināciju pilsonības dēļ. Ir jāatzīst, ka Tiesa sper vienu soli tālāk, atzīstot, ka gandrīz identiska formulējuma gadījumā ir jāpieņem, ka arī interpretācija ir līdzīga [31]. Tomēr šīs izpratnes saturs, pēc manām domām, nevar nozīmēt vairāk par līdzīgas interpretācijas prezumpciju.

57. Vēlos norādīt uz pastāvīgo judikatūru, saskaņā ar kuru Kopienu dibināšanas līguma un starptautisko tiesību līguma, kas noslēgts starp Kopienu un trešo valsti, noteikuma līdzīgs formulējums pats pa sevi nav pietiekams, lai piešķirtu starptautisko tiesību noteikumam tādu nozīmi, kāda ir dibināšanas līguma noteikumam. EK līguma noteikuma nozīmes pārnešana uz salīdzināmi, līdzīgi vai pat vienādi formulētu noteikumu, kas ir ietverts starp Kopienu un trešo valsti noslēgtā līgumā, ir atkarīga jo īpaši no tā, kāds ir šī noteikuma mērķis, ievērojot tā kontekstu un ņemot vērā, ka būtiska nozīme ir EKL, no vienas puses, un līguma, no otras puses, priekšmeta un konteksta salīdzinājumam [32].

58. Kā jau ir minēts, Lēmuma Nr. 1/80 mērķis būtiski atšķiras no Kopienu noteikumiem attiecībā uz darba ņēmēju brīvu pārvietošanos. Pēc manām domām, šī atšķirība ļauj ierobežot tiesības iegūstošo ģimenes locekļu grupu vairāk, nekā to nosaka Regula Nr. 1612/68, un nepiešķirt Turcijas darba

29 — Minēti 9. zemsvītras piezīmē, 67. punkts.

30 — Minēts 10. zemsvītras piezīmē.

31 — Tiesa to, cita starpā, nosaka sprieduma *Nazli* (minēts 9. zemsvītras piezīmē) 56. punktā.

32 — 2002. gada 29. janvāra spriedums lietā C-162/00 *Pokrzeptowicz-Meyer*, *Recueil*, I-1049. lpp., 32. un 33. punkts.

ņēmēja padēlam, kas vēl nav sasniedzis 21 gada vecumu, Lēmuma Nr. 1/80 7. pantā paredzētās tiesības automātiski, balstoties uz Regulas Nr. 1612/68 tekstu.

59. Rezumējot, Regulas Nr. 1612/68 teksts un tas, kā to interpretē Tiesa, ir svarīgs pieturas punkts Lēmuma Nr. 1/80 interpretācijā, taču tas šajā interpretācijā nav noteicošs. Proti, Lēmuma Nr. 1/80 mērķis būtiski atšķiras no Regulas Nr. 1612/68 mērķa.

60. Dažāda interpretācija, pēc analoģijas, izriet arī no sprieduma lietā *Kaba* [33]. Saskaņā ar šo spriedumu dalībvalstīm, nosakot priekšnoteikumus uzturēšanās atļaujas izsniegšanai citu dalībvalstu pilsoņu laulātajiem, ir tiesības ņemt vērā objektīvu atšķirību starp pašu pilsoņiem un citu dalībvalstu pilsoņiem. Ņemot vērā, ka Kopienu tiesībās sākotnēji nav atzīts, ka Turcijas darba ņēmējam ir tādas pašas tiesības kā Kopienas darba ņēmējam, dalībvalsts ir tiesīga nostādīt neizdevīgākā stāvoklī arī no šī Turcijas darba ņēmēja atvasināto tiesību īpašnieku.

33 — 2000. gada 11. aprīļa spriedums lietā C-356/98, *Recueil*, I-2623. lpp.

E — *Atbilde uz iesniedzējtiesas jautājumu*

61. Iesniedzējtiesa uzdod īsu jautājumu: vai Turcijas darba ņēmēja padēls, kas ir jaunāks par 21 gadu, ir uzskatāms par ģimenes locekli Lēmuma Nr. 1/80 7. panta izpratnē? Kā jau norādīts iepriekš (tostarp 29. punktā), uz šo jautājumu nav jāatbild tikai ar vienkāršu "jā" vai "nē". Atbilstoši manai izpratnei, problēma ir šāda: Lēmuma Nr. 1/80 7. pants piešķir regulārajam darba tirgum piederoša Turcijas darba ņēmēja ģimenes locekļiem, kuri ir saņēmuši atļauju pārcelties pie viņa, noteiktas tiesības, bet nedefinē personu grupu, kas šīs tiesības iegūst. Tiesai, ievērojot attiecīgā regulējuma saturu un mērķi, šī nepilnība jānovērš, un tā var atrast pieturas punktus salīdzināmos jēdzienos, kas tiek piemēroti salīdzināmos gadījumos.

62. Pirmais pieturas punkts ir Regulas Nr. 1612/68 10. un 11. panta formulējums. Iesniedzējtiesa norāda uz abu pantu dažādu formulējumu. Tiesai iesniegtajos rakstveida apsvērumos uz šo apstākļi norādīja gan atbildētāja pamata lietā, gan arī Komisija. Ņemot vērā šos apsvērumus, es izskatīju Regulas Nr. 1612/68 10. un 11. panta dažādu valodu versijas. Tā kā Regula ir stājusies

spēkā sešdesmito gadu beigās, kad EEK bija seši dalībnieki, bija iespējams aprobežoties ar četru valodu versijām. Kā ir norādīts turpmāk, šis tekstu salīdzinājums nesniedz viennozīmīgu atbildi uz iesniedzējtiesas uzdoto jautājumu.

63. Vispirms Regulas Nr. 1612/68 10. pants: no vācu valodas versijas var secināt, ka ir domāti arī darba ņēmēja laulātā bērni. Noteikumā ir norādīts darba ņēmējs, "viņa" laulātais un "*den*" [noteiktais artikuls] bērni. Uz to norāda arī holandiešu valodas versija. 10. pantā ir nosaukts "viņa" laulātais un — nekonkretizējot turpmāk — radinieki. Tomēr citu valodu versijas sniedz pieturas punktu tieši pretējam viedoklim. Itāļu un franču valodas versiju 10. punktā ir norādīts darba ņēmējs, viņa laulātais un *viņu* bērni (attiecīgi, "*i loro discendenti*", "*leurs descendants*"), kas var norādīt uz to, ka runa ir par kopējiem bērniem.

64. Vācu valodas versijas 11. pantā runa ir par "šī pilsoņa bērniem", kas rada iespaidu, ka šis jēdziens ietver tikai darba ņēmēja bērnus. Turpretim holandiešu, franču un itāļu valodas versijas satur vienīgi neitrālo noteikto artikulu (attiecīgi, "*de*", "*i*" un "*les*").

65. Šis tekstu salīdzinājums, manuprāt, var novest tikai pie viena secinājuma: Regulas Nr. 1612/68 10. un 11. panta formulējums viennozīmīgi nenorāda uz pabērnu stāvokli.

66. Otrais pieturas punkts ir atrodams spriedumā lietā *Baumbast* un *R*, ciktāl tajā ir atzītas Kopienas darba ņēmēja pabērna uzturēšanās tiesības. Sprieduma 57. punktā Tiesa norāda: "Laulātā un lejupējās līnijas radinieku, kas nav sasnieguši 21 gada vecumu vai kas atrodas apgādībā", tiesības uz dzīves vietu pie ieceļojušā darba ņēmēja turpmāk ir jāinterpretē tādējādi, ka šīs tiesības ir gan darba ņēmēja, gan arī viņa laulātā pēcnācējiem. Šaura šī noteikuma interpretācija, atbilstoši kurai uzturēties pie ieceļojušā darba ņēmēja un viņa laulātā būtu tiesīgi tikai viņu kopējie bērni, būtu pretrunā augstāk norādītajam Regulas Nr. 1612/68 mērķim"[34].

67. Vispirms ir jābūt skaidrībai par to, ka Tiesas spriedums *Baumbast* un *R* ir pieņemts lietā, kurā atbilstoši lēmuma sniegt prejudiciālu nolēmumu datiem pamata lietas dalībnieki attiecībā uz lūgumu sniegt prejudiciālu nolēmumu bija vienojušies, ka attie-

34 — Minēts 5. zemsvītras piezīmē.

cīgais pabērns ir jāuzskata par pilnvērtīgu ģimenes locekli [35]. Tādēļ Tiesa varēja aprobežoties ar īsu pabērna tiesību stāvokļa pieminēšanu un tai nebija jāspriež par šo stāvokli saturiski.

68. Turpmāk, un to es uzskatu par nozīmīgāku apstākli, mehāniska piemērošana nebūtu atbilstoša sprieduma lietā *Baumbast* un *R* tekstam, kurā Tiesa minēto līdzību konstatēja, ievērojot Regulas Nr. 1612/68 mērķi, nevis Lēmuma Nr. 1/80 tiesību kontekstu. Sprieduma lietā *Baumbast* un *R* 50. punktā Tiesa atgādina [36]: "nepieciešamība nodrošināt darba ņēmēju brīvu pārvietošanos, kas ir Regulas Nr. 1612/68 mērķis, ievērojot brīvību un cilvēka cieņu, nosaka, ka uzņēmējā valstī ir jārada pēc iespējas labāki apstākļi EK darba ņēmēja ģimenes integrācijai". Regulai ir jārada pēc iespējas labāki apstākļi, lai darba ņēmēji brīvi pārvietotos. Būtisks priekšnosacījums ir tas, lai arī ģimene varētu integrēties uzņēmējā dalībvalstī. Kā ir aprakstīts 32. punktā, Lēmums Nr. 1/80 neparedz darba ņēmēju brīvu pārvietošanos.

69. Nav nekāda pamata paplašināt tiesības ieguvušo ģimenes locekļu loku, ietverot tos, kas patiešām dod ieguldījumu Lēmuma 7. panta 1. punkta mērķa sasniegšanai, un līdz ar to nepastāv arī nekāda obligāta vajadzība analoģiski piemērot spriedumu lietā *Baumbast* un *R*.

70. Trešais pieturas punkts izriet no sprieduma lietā *Mesbah* [37], kas attiecas uz Marokas darba ņēmēja vīramāti. Šajā spriedumā Tiesa norāda, ka "ģimenes locekļa jēdziens" EEK–Marokas Sadarbības nolīguma [38] izpratnē neaprobežojas ar darba ņēmēja asinsradiniekiem. Personas, kas ar to ir tuvā radniecībā — kā *Mesbah* gadījumā vīramāte — ir iekļautas, ciktāl tās patiešām dzīvo kopā ar darba ņēmēju.

71. No šī sprieduma secinu divas lietas. Pirmkārt, jēdziens "ģimenes loceklis" nav jāinterpretē pārāk šauri, tas ir, tādā ziņā, ka tiesības ir piešķirtas tikai asinsradiniekiem, arī attiecībā uz darba ņēmējiem, kas ir ieradušies no ārpus Kopienas esošas valsts. Ja pat attiecībā uz darba ņēmējiem no Marokas — valsts, ar kuru nepastāv tik

35 — Skat. sprieduma 17. punktu.

36 — Ņemot vērā 1990. gada 13. novembra spriedumu lietā C-308/89 *Di Leo, Recueil*, I-4185. lpp., 13. punkts.

37 — Norādīts 26. zemsvītras piezīmē, tostarp 44. punkts.

38 — Skat. 41. panta 1. punktu 1976. gada 27. aprīlī Rabātā parakstītajā Sadarbības nolīgumā starp Eiropas Ekonomikas kopienu un Marokas Karalisti, kas EEK vārdā ir apstiprināts ar 1978. gada 26. septembra Padomes Regulu (EEK) Nr. 2211/78 (OV L 264, 1. lpp.).

tālejoša sadarbība kā ar Turciju [39] — tika piemērota plašāka interpretācija, tad tā noteikti ir piemērojama arī Turcijas darba ņēmēju ģimenes locekļiem.

72. Otrkārt, Tiesa piešķir nozīmi darba ņēmēja un ar to tuvā radniecībā esošas personas kopdzīvei; turklāt, starp citu, es atzīmēju, ka lietā *Mesbah* runa ir par pilngadīgu vīramāti, un šajā lietā — par pabērnu, kas nav sasniedzis 21 gada vecumu. Spriedums lietā *Mesbah* katrā ziņā dod pamatu piemērot papildu nosacījumu svainības gadījumā un nepieņemt kā pašu par sevi to, ka šādi radinieki pieder darba ņēmēja ģimenei.

F — *Divi noteicošie kritēriji: kad padēls ir uzskatāms par ģimenes locekli Lēmuma Nr. 1/80 7. panta izpratnē?*

73. Tagad esmu nonācis pie atbildes būtības: kad Lēmums Nr. 1/80 piešķir ģimenes pabērniem kā ģimenes locekļiem tiesības uz pieeju dalībvalsts darba tirgum? Ir atšķirība starp tiesību rašanos un zaudēšanu.

74. Vispirms par tiesību rašanos. Atbilstoši Lēmuma Nr. 1/80 mērķim veicināt regulārajam darba tirgum piederoša Turcijas darba ņēmēja ekonomisko integrāciju, noteicošs ir tas, vai ģimenes loceklis tiešām pieder darba ņēmēja ģimenei. Pabērna tiesībām šī ekonomiskā integrācija ir jāveicina. Vai, citiem vārdiem sakot, ja pabērns nebūtu varējis iegūt nekādas tiesības uz 7. panta pamata, tas ietekmētu darba ņēmēja integrāciju, un tā tas ir tikai tad, ja ģimenes saites patiešām pastāv.

75. Pabērni ir jāuzskata par tiešām piederīgiem darba ņēmēja ģimenei tad, ja tie:

— faktiski dzīvo zem viena jumta ar darba ņēmēju ģimenes kopībā vai vismaz ir

39 — Sadarbības nolīgums ar Maroku ir paredzēts Kopienas un Marokas attiecību padziļināšanai un, atšķirībā no līguma ar Turciju, nav vērsts uz vēlāku iestāšanos.

nodzīvojuši ar viņu zem viena jumta trīs gadus,

— vēl nav sasnieguši 18 gadu vecumu, ja vien tie neatrodas darba ņēmēja pilnā apgādībā.

76. Pirmais kritērijs izriet no sprieduma lietā *Kadiman*[40]. Tiesa noteica, ka dalībvalstis var pieprasīt, lai ģimenes loceklis — tajā gadījumā laulātais — būtu faktiski nodzīvojis ar darba ņēmēju trīs gadus ģimenes kopībā. Ja tas tā nav, dalībvalstis var atteikties pagarināt tā uzturēšanās atļauju vai piešķirt tam pieeju darba tirgum. Objektīvi apstākļi — jo īpaši saistībā ar attālumu starp darba ņēmēja dzīvesvietu un ģimenes locekļa darbavietu vai organizāciju, kur šis ģimenes loceklis iegūst profesionālo izglītību — var novest pie tā, ka dalībvalstis var neņemt vērā kopdzīves prasību. Turpmāk es norādu, ka bērnu kopdzīves ar vecākiem prasība ir noteikta arī pašā Lēmumā Nr. 1/80, proti, attiecībā uz Turcijas bērnu pielaišanu skolas nodarbībām. Saskaņā ar Lēmuma 9. pantu šie bērni tiek pielaisti skolas nodarbībām tikai tad, ja tie pienācīgi dzīvo dalībvalstī pie saviem vecākiem.

77. Ja kopdzīves prasība ir noteikta jau attiecībā uz darba ņēmēja paša bērniem, tad tas noteikti spēlē lomu arī attiecībā uz darba ņēmēja pabērnu. Laulība starp darba ņēmēju un personu, kurai jau ir bērni, ne vienmēr rada vienu un to pašu saikni starp darba ņēmēju un ar laulību iegūtiem bērniem. Šai saiknei var būt ļoti atšķirīgs raksturs atkarībā, piemēram, no bērna vecuma, laulātā attieksmes pret bērnu (pirmkārt, vai vecāku vara pieder šim laulātajam, vai arī pamatā tā ir viņa vai viņas iepriekšējam partnerim), tiesībām apgādāt bērnu finansiāli, jautājuma, vai pirms laulības noslēgšanas bērns ir dzīvojis ar laulāto ģimenes kopībā, no tā, vai pastāv nodoms, ka pēc laulības noslēgšanas bērns dzīvos pie jaunā laulības partnera, un, iespējams, arī no tā, vai pats bērns jau ir precējies. Ja Lēmuma Nr. 1/80 7. panta piemērošanai ir noteikta kopdzīves prasība, tā rezultāts ir tāds, ka tiesības iegūst tikai tie pabērni, attiecībā uz kuriem var pieņemt, ka viņi patiešām pieder darba ņēmēja ģimenei.

78. Otrais izšķirošais kritērijs ir pabērna vecums. Kopienas likumdevējs Regulas Nr. 1612/68 10. pantā nosaka 21 gada vecuma robežu. Līdz šīs robežas sasniegšanai tas neprasa, lai bērns būtu darba ņēmēja apgādībā. 21 gada vecuma robeža atbilst likumīgas pilngadības sasniegšanai, kāda tā bija noteikta daudzās Rietumeiropas valstīs uz līguma spēkā stāšanās brīdi. Pagājušā gadsimta septiņdesmitajos un astoņdesmitajos gados daudzas šīs valstis samazināja

40 — Norādīts 23. zemsvītras piezīmē, 40.- 6. punkts.

vecuma robežu līdz 18 gadiem. Tas tā notika, piemēram, Apvienotajā Karalistē, Vācijā, Francijā, Itālijā, Beļģijā un Nīderlandē. Līdz ar to dalībvalstis uzskata personas par patstāvīgām no 18 gadu vecuma, kas izpaužas, piemēram, kā saistības no šī brīža pašam pieprasīt uzturēšanās atļauju.

79. Īsāk sakot, 21 gada vecuma robežai vairs nav pamata nedz sabiedrības realitātē, nedz arī dalībvalstu likumdošanā. Šis konstatējums, manuprāt, nenozīmē, ka tiesības, kas attiecībā uz Kopienas darba ņēmēju (pa) bērniem vecumā no 18 līdz 21 gadam izriet tieši no Regulas Nr. 1612/68 10. panta, vairs nevar izmantot. Tomēr tas nozīmē, ka šo vecuma robežu vairs nevar izmantot par noteicošo kritēriju analoģijai. Es par vispiemērotāko uzskatu 18 gadu vecuma robežu. Pabērni, kas ir vecāki par 18 gadiem, var atsaukties uz privileģētu stāvokli tikai tad, ja tie atrodas Turcijas darba ņēmēja apgādībā (kā vīramāte spriedumā lietā *Mesbah* [41]).

80. Otrkārt — tiesību zaudēšana. Tiesības, kas balstās uz 7. pantu, uzskatāmas par zudušām, līdzko pabērns sasniedz 18 gadu vecumu, ja vien viņš neatrodas Turcijas darba ņēmēja apgādībā. Tomēr gadījumā, ja uz pabērnu pašu neattiecas Lēmuma Nr. 1/80 6. pantā noteiktās tiesības, tam jābūt iespējai meklēt nodarbošanos uzņēmējā dalībvalstī piemērota laika posma ietvaros [42].

81. Ko tas viss nozīmē attiecībā uz Enginu Aijazu, prasītāju pamata lietā? Saskaņā ar lūgumā sniegt prejudiciālu nolēmumu norādītajiem datiem 1991. gadā viņš ar savu māti pārcēlās no Turcijas uz Vāciju un tur ar savu [pa]tēvu un māti katrā ziņā dzīvoja līdz 1999. gada rudenim. Raugoties no šāda viedokļa, šķiet, ka viņš izpilda pirmo no norādītajiem kritērijiem. Kas attiecas uz vecuma kritēriju: prasītājs iesniedza pieteikumu pastāvīgās uzturēšanās atļaujas saņemšanai 1999. gada 8. jūlijā. Šajā laikā viņš bija 19 gadu vecs un pārsniedza manis piedāvāto vecuma robežu. Turpmāk no dokumentiem izriet, ka viņš pats sedz vismaz būtisku sava uztura daļu. Tādējādi uz viņu neattiecas "ģimenes locekļa" jēdziens Lēmuma Nr. 1/80 7. panta izpratnē.

41 — Skat. 70. punktu.

42 — Šajā sakarā skat. 53. punktu.

G — *Prasītāja personīgā uzvedība*

82. Vēl atliek jautājums, vai ir nozīme faktam, ka prasītājam vairākkārt bija jāstājas Vācijas krimināltiesu priekšā. Kā jau ir teikts, iesniedzējtiesa uzskata, ka šīs lietas nav pietiekami nopietnas, lai iekļautu tās prejudiciālajā jautājumā. Prejudiciālajā procesā Tiesa nespriež par iesniedzējtiesas veiktajiem faktu konstatējumiem, tāpēc turpmāk es neanalizēšu prasītāja rīcības nopietnību, lai gan lūguma sniegt prejudiciālu nolēmumu interpretācija varētu dot zināmu pamatu šaubām attiecībā uz iesniedzējtiesas viedokli. Pēc manām domām, jau šajā lēmumā norādītos pārkāpumus nevar uzskatīt par nenozīmīgiem, balstoties vienīgi uz secinājumu, ka tie neapdraud sabiedrisko kārtību. Starp citu, tāds bija arī *Regierungspräsidium Stuttgart* viedoklis [43].

83. Turpmāk es īsumā aplūkošu prasītāja rīcības sekas attiecībā uz Lēmuma Nr. 1/80 piemērošanu. Tas ir uzskatāms par papildinājumu, jo iesniedzējtiesa jautā tikai to, vai padēls ir uzskatāms par ģimenes locekli. Lai gan noziedzīga rīcība var novest pie ģimenes attiecību izmaiņām, tā tomēr nenoved pie pašu ģimenes saišu izmaiņām. Tādējādi šai uzvedībai nav nozīmes attiecībā uz konstatējumu, vai padēls uzskatāms par ģimenes locekli.

84. Dalībvalstīm ir plašas rīcības pilnvaras, īstenojot savu imigrācijas politiku, un tās šīs pilnvaras arī izmanto. Ņemot vērā lielu iebraucēju plūsmu, dalībvalstīm ir jābūt iespējai izvēlēties personas, kurām tās sniedz tiesības uzturēties savā teritorijā. Tādēļ savas autonomās kompetences ietvaros tās, ievērojot, protams, starptautiskos līgumus un ECTK, liedz tiesības uzturēties savā teritorijā vai izraida personas, kuru rīcība izraisa krimināltiesību piemērošanu. Pēc manām domām, šajā sakarā dalībvalstīm būtībā nav saistošs šauri interpretētais Kopienu tiesību kritērijs attiecībā uz faktiskiem draudiem sabiedriskajai kārtībai [44].

85. Šī kompetence ir daudz šaurāka, ja personu aizsargā Lēmums Nr. 1/80. Spriedumā lietā *Nazli* [45] Tiesa pēc analoģijas piemēro šauri interpretētos un attiecībā uz Kopienas darba ņēmējiem spēkā esošos noteikumus Turcijas darba ņēmējam. Izraidīšana ir iespējama tikai tad, ja šo pasākumu attaisno tas, ka attiecīgās personas uzvedība rada turpmākus konkrētus draudus saistībā ar nopietnu sabiedriskās kārtības traucēšanu.

43 — Skat. 19. punktu.

44 — Skat., piemēram, 2002. gada 26. novembra spriedumu lietā C-100/01 *Olazabal, Recueil*, I-10981. lpp., 39. punkts.

45 — Minēts 9. zemsvītras piezīmē, jo īpaši 61. punkts.

86. Spriedumam lietā *Nazli* galvenokārt ir jānovērš situācija, kad, nepastāvot svarīgām valsts interesēm, ar valsts pasākumiem tiek skarts regulārajam darba tirgum piederoša Turcijas darba ņēmēja tiesiskais stāvoklis, ko garantē EEK un Turcijas Asociācijas līgums. Ņemot vērā iepriekš minētos apsvērumus, man šķiet, ka šai šaurajai interpretācijai jābūt piemērojamai arī Turcijas darba ņēmēju ģimenes locekļiem, ciktāl tos aizsargā Lēmums Nr. 1/80.

87. Attiecībā uz valsts iestāžu lēmumiem, kas tieši neskar Asociācijas līgumā beznosacījumu formā piešķirtās tiesības, vērtējuma pilnvaras ir plašākas.

88. Ņemot vērā iepriekš 81. punktā minēto faktu, ka prasītājs nav uzskatāms par ģimenes locekli Lēmuma Nr. 1/80 7. panta izpratnē, valsts iestādes var neievērot Lēmuma Nr. 1/80 14. pantu un plašāk piemērot noteiktus kritērijus, izvērtējot jautājumu, vai tās vēlas piešķirt Turcijas pilsonim tiesības uzturēties valsts teritorijā vai arī to izraidīt.

V — Secinājumi

89. Ņemot vērā iepriekš minētos apsvērumus, piedāvāju Tiesai uz *Verwaltungsgericht Stuttgart* uzdoto jautājumu atbildēt šādi:

— Dalībvalsts regulārajam darba tirgum piederoša Turcijas darba ņēmēja padēls ir uzskatāms par ģimenes locekli EKK un Turcijas Asociācijas padomes Lēmuma

Nr. 1/80 7. panta 1. punkta izpratnē, ja tas tiešām pieder darba ņēmēja ģimenei. Lai noteiktu, vai pabērns pieder ģimenei, dalībvalstis var:

— izvirzīt prasību, lai Turcijas darba ņēmēja pabērni dzīvotu kopā ar darba ņēmēju zem viena jumta vai lai tie būtu nodzīvojuši kopā ar to trīs gadus;

— ierobežot ģimenes locekļa jēdziena piemērošanu, attiecinot to uz pabērniem, kas vēl nav sasnieguši 18 gadu vecumu, ja vien runa nav par vecākiem pabērniem, kuri atrodas darba ņēmēja pilnā apgādībā.

— Dalībvalstis ir tiesīgas noteikt, ka tiesības, kas izriet no 7. panta, ir uzskatāmas par zudušām, līdzko pabērns sasniedz 18 gadu vecumu, ja vien tas neatrodas Turcijas darba ņēmēja apgādībā. Tomēr pabērnam, kas ir sasniedzis 18 gadu vecumu un uz kuru neattiecas Lēmuma Nr. 1/80 6. pantā noteiktās tiesības, piemērota laika posma ietvaros ir jābūt iespējai meklēt uzņēmējā dalībvalstī nodarbošanos.